

૨. ગૃહલક્ષ્મી

ચાલો વાર્તા સંભળીએ.....

એક નગરશોઠ - ચાર દીકરા - શેઠની ઉંમર થવી - કારભાર સૌંપતા પહેલાં દીકરાઓની કસોટી કરવાનો નિણય - ચારેયને બોલાવવા - પાંચ રૂપિયામાં ઓરડો ભરવાની વાત - પહેલો દીકરો વાપરી નાંખે છે - બીજો દીકરો ઘઉં ખરીદીને ગમે તેમ વેરી હે છે - ત્રીજો ઢના ઢગાલા કરે છે - ચોથો ધી, કોડિયું, ઇ, માચીસ ખરીદીને દીવો કરે છે - પ્રકાશથી ઓરડો ભરાઈ જાય છે - હોંશિયારીથી શેઠ પ્રસન્ન - કારભાર ચોથા દીકરાને સૌંપવો -

ધનપાલ શેઠનું નામ દૂર-દૂર સુધી જાણીતું હતું. દૂર દેશાવર સાથે એમનો વેપાર ચાલતો હતો. એમને આંગણે લક્ષ્મીની છોળો ઉછળતી હતી. ધરમાં ખરચતાં ખૂટે નહિ, તેટલું ધન હતું. આમ છતાં શેઠ ગણતરીવાળા હતા. એ સમજતા હતા કે ધરની રાણી આવડતવાળી ન હોય, તો અઢળક ધન પણ ખૂટી જાય.

શેઠને ચાર દીકરા હતા. દીકરાઓની ચાર વહુઓ હતી. દીકરા તો જીવ પરોવીને વેપાર-ધંધામાં પડી ગયા હતા. એમની હોંશિયારી અને સમજદારીથી શેઠને સંતોષ હતો. દીકરાઓની વહુઓ ચાલાક અને ધરરખું છે કે નહિ એ જાણવાની શેઠને ઈચ્છા થઈ. એમનું પારખું કરવા માટે શેઠ એક યુક્તિ વિચારી કાઢી.

એક દિવસે શેઠ ચારે વહુઓને બોલાવીને કહ્યું, “બેટા, હું આજે તમને દરેકને ડાંગરના આ પાંચ-પાંચ દાણા આપું છું. કોઈક વાર એ દાણા હું તમારી પાસેથી પાછા માગીશ; માટે એ દાણા જતન કરીને સાચવી રાખજો.” એટલું કહી એમણે દરેક વહુને પાંચ-પાંચ દાણા આપી વિદ્ધાય કરી. વહુઓ દાણા લઈ હસ્તી-હસ્તી ચાલી ગઈ.

મોટી વહુ જરા ઉછાંછળી અને છીછરી બુદ્ધિની હતી. એને થયું, “ડોસાય કેવા જીણા જીવના છે ! આપી-આપીને ડાંગરના પાંચ દાણા આપ્યા છે ! એમ વિચારી, દાણા બારી બહાર ફેંકી દઈ એ નિરાંતે સૂઈ ગઈ. સસરાજુની વાતનો મર્મ એ સમજી શકી નહિ.

બીજા છોકરાની વહુ જરાક લાગણીવાળી પણ લહેરી હતી, તેને થયું “સસરાજુએ ભલે પાંચ દાણા આયા. એ તો એની પ્રસાદી ગણાય. એને મામૂલી ચીજ ગણી ફેંકી ન દેવાય. પાછા માગશે ત્યારે જોયું જશે. કોઈમાંથી કાઢીને બીજા દાણા આપતાં શી વાર લાગવાની છે?” એવો વિચાર કરી, દાણા ઝોલી કણ ખાઈ ગઈ. એને પણ સસરાજુની વાતનો મર્મ ન સમજાયો.

ત્રીજ છોકરાની વહુ જરાક જીણા સ્વભાવની હતી. એણે વિચાર્યું, “સસરાજુએ આપેલા પાંચ દાણા દાબડીમાં મૂકીને સાચવી રાખવા અને માગે ત્યારે દાબડી ખોલીને કાઢી આપવા. એમાં કંઈ મોટી વાત નથી.” એમ વિચાર કરી એણે એ દાણાને દાબડીમાં મૂકી સંઘરી રાખ્યા. ત્રીજ વહુ પણ શેઠની વાતનો મર્મ સમજી શકી નહિ.

સૌથી નાના દીકરાની વહુ ચતુર અને સમજુ હતી. એને થયું, “સસરાજુની વાતમાં કાંઈક ઊંડો મર્મ હોવો જોઈએ. આ દાણા સંઘરી રાખવા એ વાત તો સાચી, પણ સંઘરેલા દાણા વખત જતાં બગડી જય, એના કરતાં એ દાણા ખેતરમાં વવરાવી દઉં તો કેવું? કણમાંથી મણ થતાં અનાજને કેટલી વાર? અને સસરાજુને પણ એ જરૂર ગમી જશે.”

આમ વિચાર કરી એણે આ પાંચ દાણા પોતાના પિયરમાં મોકલાવીને વવરાવ્યા. એક સાલ ગઈ. બીજી સાલ ગઈ. પાક પાકતો ગયો ને વહુ એને ફરી-ફરી વવરાવતી ગઈ. આ રીતે પેલા દાણા વધતા જ ચાલ્યા. પેલી ત્રણેય મોટી વહુઓ તો આ દાણાની વાત પણ ભૂલી ગઈ હતી. પણ ચોથી વહુને તો આ વાત હરહંમેશ યાદ રહેતી. પછી એક દિવસ શેઠ ચાર વહુઓને બોલાવીને કહ્યું, “વહુ બેટા, ડાંગરના પેલા પાંચ દાણા પાછા આપો.” પહેલી બે વહુઓ કહે, “એ દાણા તો તે દહાડે જ પૂરા થઈ ગયા. હવે એ દાણા ક્યાંથી લાવીએ? કહો તો કોઈમાંથી પાંચ-પાંચ દાણા લઈ આવીએ.” ત્રીજ વહુ કહે, “સસરાજુ, મેં એ દાણા બરાબર સાચવી રાખ્યા છે. થોભો, હું દાબડી લઈ આવું.” એમ કહી એ ઘરમાં ગઈ અને દાબડીમાંથી કાઢી એણે પાંચેય દાણા સસરાજુના હાથમાં મૂક્યા. નાની વહુ આ બધું જોતી, ધીમું-ધીમું હસી રહી હતી. શેઠ કહ્યું, “દીકરા, તું કેમ કંઈ બોલતી નથી? જ, તારા દાણા લઈ આવ. કેમ, લાવી શકીશ ને?”

એણે કહ્યું, “સસરાજુ, એ દાણા લાવવા માટે આપને મારે પિયર ગાડાં મોકલવાં પડશે. આજે હવે એ દાણા પાંચ નથી રહ્યા. એ વધી-વધીને ગાડાં ભરાય તેટલા થયા છે.”

પછી નાની વહુએ એ દાણાની વાત માંડીને કહી સંભળાવી. એ પરથી ઘનપાલે ત્રણે મોટી વહુઓને કહ્યું, “તમારા સૌમાં આ નાની વહુ ઠરેલ અને ચતુર છે. આજથી આપણા આખા ઘરનો કારભાર એ ચલાવશે. તમે સૌ એના શાણપણનો લાભ લેજો.”

અને પછી શેઠ નાની વહુ તરફ જોઈને બોલ્યા, “દીકરી, આજથી ઘરમાં કોઈારનો કારભાર તને સૌંપું છું. મને ખાતરી થઈ છે કે તું આ ઘરની લક્ષ્મી છે. તારા હાથમાં આવેલી સંપત્તિ વધતી જ જશો. તું જ મારા ઘરને સારી રીતે સાચવી શકશો.”

પછી એમાણે ત્રીજી વહુને કહ્યું, “બેટા, આજથી રસોડાનો કારભાર તારે સાચવવાનો. બીજી વહુને કહ્યું, નોકરચાકર ઉપર દેખરેખ તારે રાખવાની. અને મોટી વહુને કહ્યું, વહુજી, ઘરની સાફસ્ક્રીની જવાબદારી તમારે સંભાળી લેવાની.”

પછી શેઠ બધી વહુઓને કહ્યું, “સૌ પોતપોતાની સૂજ પ્રમાણે અને સ્વભાવ પ્રમાણે વહેંચીને ઘરનું કામ કરશો, તો ઘરની શોભા રહેશે અને બધાં સુખી થશો.”

સ્વાધ્યાય

સ.૧ નીચેના શબ્દો માટે પાઠમાં વપરાયેલા શબ્દો શોધો.

(૧) રહસ્ય -	.....	(૨) સમજ -	.....
(૩) નકામી -	.....	(૪) પુષ્કળ -	.....
(૫) પરીક્ષા -	.....	(૬) દિવસ -	.....
(૭) સાચવવું -	.....	(૮) લાયકાત -	.....

સ.૨ નમૂના પ્રમાણે શબ્દ લખો : દા.ત. નોકર × શેઠ

(૧) કાચું	×	(૨) વધવું	×
(૩) સંતોષ	×	(૪) જવાબદારી	×
(૫) ઈચ્છા	×	(૬) પહેલું	×

સ.૩ ઉદાહરણ મુજબ પાઠમાંથી બેવડાતા શબ્દ શોધીને લખો.

ઉદા. હસતી હસતી

(૧)	.....	(૨)	.....
(૩)	.....	(૪)	.....

સ.૪ શબ્દસમૂહ અને અર્થની યોગ્ય લેઠી બનાવો.

(અ)	(બ)
(૧) જીવ પરોવવો	(અ) થોડામાંથી વધારે થવું.
(૨) ઝીણા જીવના હોવું	(બ) ખતાસ થઈ જવું
(૩) કણમાંથી મણ થવું	(ક) વાત વિગતવાર કહેવી
(૪) પૂરું થઈ જવું	(દ) ટૂંકા સ્વભાવના હોવું
(૫) વાત માંડીને કહેવી	(૮) પુષ્ટ પ્રમાણમાં ધન હોવું.
(૬) લક્ષ્મીની છોળો ઉઠવી	(૭) ધ્યાન રાખવું.

સ.૫ (અ) જાતિ બહલી શબ્દ લખો.

દા.ત. વહુ - વર

(૧) સસરો -	(૨) શેઠ -	(૩) બહેન -
(૪) દીકરી -	(૫) મોર -	(૬) સાંદ -
(બ) માન્ય ઉચ્ચારણ માટે ઉદાહરણ મુજબ 'ર' ની જગ્યાએ 'ડ' મૂકી શબ્દ ફરીથી લખો.		

દા.ત. વવરાવવું - વવડાવવું

ખવરાવવું, નવરાવવું, પીવરાવવું, લેવરાવવું

સ.૬ નામને આધારે કિયાપદમાં ફેરફાર કરી વાક્ય ફરીથી લખો.

દા.ત. તેણે દાબડીમાંથી દાણા કાઢીને આપ્યા.

(હાર)

તેણે દાબડીમાંથી હાર કાઢીને આપ્યો.

- (માળા)
- (મોતીઓ)
- (બંગડીઓ)
- (હીરો)
- (ઘરેણું)

સ.૭ નીચેનાં વાક્યો કોણ બોલે છે તે લખો :

- (૧) “એ દાણા જતન કરીને સાચવી રાખજો.”
- (૨) “એ દાણા તો તે જ દહૂકે પૂરા થઈ ગયા.”
- (૩) “સસરાજુ, મેં એ દાણા બરાબર સાચવી રાખ્યા છે. થોભો, હું દાબડી લઈ આવું.”
- (૪) “સસરાજુ, એ દાણા લાવવા માટે આપને મારે પિથર ગાડાં મોકલવાં પડશો.”
- (૫) “બેટા, આજથી રસોડાનો કારભાર તારે સાચવવાનો છે.”

સ.૮ યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી વાક્ય પૂર્ણ કરો :

- (૧) ધનપાલ શેઠની પરિસ્થિતિ.....
- (અ) સાધારણ હતી.
- (બ) પૈસે ટકે સારી હતી.
- (ક) સારી નહોતી
- (૨) ધનપાલ શેઠની પુત્રવધૂઓ .....
- (અ) ચાલાક હતી.
- (બ) ઝડપળું હતી.
- (ક) ડફોળ હતી
- (૩) મોટી વહુએ સસરાએ આપેલા દાણા ફેંકી દીધા કારણ કે .....
- (અ) દાણા સાચવી રાખવામાં શાશ્વતાનું નહોતું.
- (બ) નકામા સમજ ફેંકી દીધા.
- (ક) સસરાએ આપેલા દાણાનો ભર્મ સમજથી તેટલી સમજ તેનામાં નહોતી.

સ.૯ શેઠ નાની વહુને આખા ઘરનો કારભાર સોંઘ્યો કારણ કે .....

- (૧) નાની વહુ ઠરેલ અને ચતુર છે.
- (૨) નાની વહુ કોઠાર ભરી બધાની ભૂખ સંતોષે છે.
- (૩) નાની વહુ ઘરનું બધું જ સંભાળી શકે એમ છે.

સ.૧૦ આડાઅવળા શબ્દોને યોગ્ય કુમમાં ગોઠવીને અર્થપૂર્ણ વાક્ય બનાવો.

- (૧) હતી સ્વભાવની ત્રીજા જીણા જરાક છોકરાની વહુ
- (૨) ચાલતો દૂર વેપાર હતો એમનો સાથે દેશાવર
- (૩) નથી પાંચ રહ્યા આજે દાણા એ હવે
- (૪) સમજુ નાના વહુ દીકરાની સૌથી હતી ચતુર અને

સ.૧૧ તમારા વિચાર અનુસાર જે શ્રેષ્ઠ વહુ છે તે વિશે લખો.

સંભાષણા

- ★ તમારા વડીલો પાસેથી કોઈ પારંપારિક વાર્તા જાણી લાવી વર્ગમાં કહો.
- ★ ઇન્ટરનેટ પર લોકકથા (Folkstory) સર્ચ કરો. અન્ય દેશની એકાદ લોકકથા વાંચી ઘરના વડીલને કહો.

પ્રકટ્ય

ઘરનાં બધાં કામ પોતાની સૂકુ-ભૂકુ, આવછત મુજબ વહેંચીને કરવાથી ફાયદો થાય છે. તમારા વર્ગમાં પણ આવું થઈ શકે? કાર્ય વહેંચણીનો અથવા વર્ગસમિતિનો તકતો બનાવીને વર્ગમાં લગાડો.

હું વાંચું ..... તમે પણ વાંચો

પ્રખ્યાત સમાજ સુધારક ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર સંસ્કૃત ભાષાના પણ મહાન પંડિત હતા. તેમની વિદ્યા માતાએ તેમને અનેક તકલીફો વેઠીને ભણાવેલા. દીકરાને ભણાવવા તેમણે પોતાનાં સોનાનાં ઘરેણાં પણ વેચી દીધેલાં. તેમણે ઘણી બધી મુજ્કેતીઓ સહન કરી હતી.

સમય પસાર થતાં ઈશ્વરચંદ્ર ભણીગણીને મોટા પ્રોફેસર બન્યા. એક દિવસ તેમણે માતાને કહ્યું, “મા, આજે હું જે પણ કંઈ છું તે તારા ત્યાગ અને ભમતાને પ્રતાપે છું. તારું ઋણ હું કદી ચૂકવી શકું તેમ નથી. મારા અભ્યાસ પાછળ તારાં કિંમતી ઘરેણાં વેચાઈ ગયાં. મારી ઈચ્છા છે કે હું તને નવાં ઘરેણાં લાવી આપું.”

માએ હળવેથી અને સુંદર જવાબ આપ્યો. “બેટા ! મારે હવે એવાં ઘરેણાં શું કામનાં? અને હા, છતાં પણ તારી ઈચ્છા હોય તો હું કહું એવાં ઘરેણાં તૈયાર કરી આપ !” ઈશ્વરચંદ્ર ઉત્સાહમાં આવી કહ્યું, “મા! બોલ તારે કેવાં ઘરેણાં જોઈએ છે?” માતાએ કહ્યું, “તું ફી વિનાની શાળાઓ શકું કર. જ્યાં બાળકો મફત અને સારું શિક્ષણ મેળવે. લોકોનાં દ્વારા અને પીડા દ્વારા થાય તેવાં ફી વિનાનાં દ્વારાનાં શકું કર. ગરીબ અને અશક્ત, લાચાર લોકોને પેટ ભરીને જમવાનું મળે એવાં સદાવ્રત શકું કર. આવાં ઘરેણાં જ આપણી અને સમાજની શોભા બની રહેશે.”

ઈશ્વરચંદ્રે માતાની મનોકામના પૂરી કરવા માટે તે જ દિવસથી શુભ કાર્યનો આરંભ કરી દીધો.

અધ્યાપન સેક્ટેન

આ વાર્તા શીખવતાં પહેલાં ‘ચાલો વાર્તા સાંભળીએમાં’ આપેલા મુદ્રાઓ પરથી વાર્તા બનાવી વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્નો પૂછ્યા.

આ બોધકથા પણ એના જેવી જ એક વાર્તા છે જે જીવનમાં ઉતારવી જરૂરી છે. લઘુપ્રશ્નો પૂછી પાઠનો કમિક વિકાસ સાધવો. દરેક વહુના સ્વભાવમાં વિદ્યાર્થીઓને શું વિશેષ લાભું તે તેમની પાસેથી અવશ્ય જાણવું. સસરાએ લીધેલી વહુઅની કસોટીની યોગ્યતા - અયોગ્યતા વિશે પણ ચર્ચા કરવી.

દીર્ઘદિનથી કરેલાં કાર્યો સર્જણતાને વરે છે.

